

SODASSA KOETTUA

tehtäväpaketti yläkoululaisille ja lukiolaisille

- ohjeet opettajalle -

Sodassa koettua -tehtäväpaketin kautta tutustutaan ortodoksisessa kirkkomuseossa 30.4.2009 saakka esillä olevaan sotavuosiin 1939-1944 keskittyvän *Ikonit, ihmiset ja sota* -näyttelyyn ja museoissa työskentelevän tutkijan työhön. Tehtävien avulla museovierailusta tulee elämyksellinen seikkailu, jossa oppiminen tapahtuu omien oivallusten ja havaintojen kautta. Tehtäväpaketti on tarkoitettu oman opettajan ohjauksessa käytettäväksi.

Ortodoksisen kirkkokunnan hallussa olleet ikonit ja muu esineistö eivät kuuluneet silloisten historian- tai taideaineiden tutkijoiden kiinnostuksen kohteisiin ja tietämys ortodoksisen kirkkokunnan omaisuuden kulttuurihistoriallisesta arvoista oli vähäistä. Sotavuosien aikana aloitettujen tutkimushankkeiden kautta saatiin tallennettua arvokasta tietoa ainutlaatuisesta karjalaisesta ikonimaalausperinteestä ja puukirkkoarkkitehtuurista. Tutkijoina toimiville henkilöille kristillisyyden itäiset piirteet eivät olleet entuudestaan tuttuja.

Tehtäväpaketin avulla oppilaat saavat omakohtaisesti kokea millaista Karjalaan jääneiden pyhäkköjen ja niiden esineistön inventointityö oli. Tutkijat ovat olleet yhtä ihmeissään ikoneiden ja muiden sakraaliesineiden äärellä kuin tutkijoiden rooliin asetetut oppilaat ovat tehtäväpaketista löytyvien esineiden kanssa.

Oppilaat perehtyvät vanhaan matkalaukkuun koottuihin ortodoksisuuteen liittyviin esineisiin ja selvittävät asiakirjojen ja tutkimusvälineiden avulla esineitä koskevat tiedot. Tutkimuksessa selvinneet tiedot kirjataan inventointikorttiin, jollainen on täytetty jokaisesta museon kokoelmiin kuuluvasta esineestä. Tehtäväpaketti soveltuu esim. historian ja uskonnon opetukseen.

Vierailuun on hyvä varata aikaa 1-1,5 h. Tehtäväpaketin voi soveltaa niin yläkoululaisille kuin lukiolaisille. Peruskoululaisryhmien vierailu kirkkomuseossa on maksutonta. *Ikonit, ihmiset ja sota* -näyttelyyn liittyviä tehtäväpaketteja hyödyntävät lukiolaisryhmät pääsevät kirkkomuseoon ilmaiseksi. Muutoin lukiolaisilta peritään 3€:n pääsymaksu. Ohjaajan tulee ilmoittaa ryhmän vierailusta etukäteen kirkkomuseoon p. 0206 100 266. Työskentelyyn tarvittavat välineet löytyvät lipunmyyntipisteestä. Ryhmät voivat työskennellä museossa arkisin klo 8.00 – 16.00.

Lisätiedot ja palautteet tehtäväpaketista: museolehtori Marja Louni, marja.louni@ort.fi, 0206 100 264.

TYÖPAJAN SISÄLTÖ

Aarrearkusta löytyvät tutkittavat esineet:

1. ikoni
2. stikari
3. herätyskello
4. kaksi kankaanpalaa
5. silmälasit
6. kaulanauha
7. metalli-ikoni
8. ansiomerkki
9. pieni ehtoollispeite
10. kudottu seinävaate

Lisäksi kokonaisuuteen kuuluvat esineisiin liittyvät asiakirjat, suurennuslasi, inventointikortteja, mittanauhoja, hanskoja, kyniä ja piirustuslustoja.

KESKUSTELUNAIHEITA ENNEN TYÖSKENTELYN ALOITTAMISTA:

- Mitä oppilaille tulee mieleen sanasta museo?
- Miksi museoita on olemassa?
- Mitä museoissa tehdään?
- Millaisia museoita Kuopiossa on ja missä museoissa he ovat vierailleet?
- Miten museoiden kokoelmat ovat syntyneet?

Taustatiedoksi opettajalle:

Ortodoksisen kirkkomuseon tehtävänä on tallentaa, säilyttää, tutkia ja pitää näytteillä Suomen ortodoksisen kirkon historiaan liittyvää esineellistä kulttuuriperintöä sekä hyödyntää sitä kasvatus- ja opetustarkoituksiin.

Kirkkomuseo on erikoismuseo, jossa tutkitaan ja pidetään esillä ortodoksisten kirkkojen ja rukoushuoneiden esineistöä. Suurin osa kirkkomuseon esineistä on pelastettu sodan keskeltä alueilta, joille Neuvostoliitto hyökkäsi talvi- ja jatkosodan aikana vuosina 1939-1944. Museoon tuodaan myös sellaisia esineitä, joita ei voi enää käyttää, koska ne ovat niin vanhoja ja huonokuntoisia, mutta jotka ovat kuitenkin niin arvokkaita, ettei niitä voi heittää roskikseen.

Joidenkin museoiden kokoelmat ovat syntyneet kun yksityinen keräilijä on lahjoittanut omin varoin keräämänsä kokoelman museota varten. Museoiden kokoelmat kasvavat ostopien ja lahjoitusten kautta. Lisäksi museoihin päätyy esineitä, joita löytyy arkeologisten kaivausten yhteydessä.

Museoissa voi työskennellä museonjohtaja, tutkija, intendentti, amanuenssi, museolehtori, konservattori, opas. Tutkija tutkii museoon tuotuja esineitä. Koska esineet eivät osaa puhua ja kertoa itsestään, ihmisten täytyy tutkia esineitä selvittääkseen, millainen historia niillä on. Tutkija selvittää minkä ikäisiä esineet ovat, mistä materiaalista ne on valmistettu ja mitä niillä on tehty. Kuka niitä on käyttänyt ja missä jne. Kun esinettä tutkitaan, sitä käsitellään hyvin varovasti. Tutkija laittaa käteensä hanskat kosketellessaan esineitä. Esineisiin ei saa tulla sormenjälkiä, sillä iholla oleva hiki ja hien suolat syövyttävät metalliesineitä. Maalausten pinta vaurioituu paljaan ihon kosketuksesta. Esineitä täytyy myös varjella kylmältä, kuumalta ja valolta. Sen takia museossa on melko hämärää ja viileää. Kun esineet on tutkittu ja dokumentoitu ne viedään asianmukaisesti säilytystiloihin tai asetetaan esille näyttelyyn.

KIRKKOMUSEOSSA

Ilmoita ryhmäsi saapumisesta lipunmyyntiin, josta saat mukaasi työskentelyyn tarvittavat materiaalit. Ennen työskentelyn aloittamista on hyvä muistuttaa oppilaita rauhallisesta liikkumisesta ahtaissa tiloissa ja muistuttaa, ettei näyttelyesineisiin saa koskea. Sodassa koettua pakettiin on valittu sellaisia esineitä museon opetuskokoelmasta, jotka kestävät käsittelyä.

Työskentely aloitetaan tutustumalla Ikonit, ihmiset ja sota -näyttelyyn. Tämän jälkeen aloitettava tutkimusesineiden ja -tehtävien jako kannattaa tehdä alakerran näyttelytilan keskusaulassa, jossa on myös tilaa tehtävien tekemiseen. Lopuksi kannattaa vielä tutustua kirkkomuseon perusnäyttelyyn. Yläkerrassa on esillä ikoneita ja sakraaliesineistöä, alakerrassa kirkkotekstiilejä.

Työskentelyvaihtoehto, jossa oppilaat toimivat itsenäisinä tutkijoina:

1. Oppilaat jaetaan 2-3 hengen tutkimusryhmiin.
2. Kullekin ryhmälle annetaan inventointikortti ja käydään yhdessä läpi mitä korttiin täytetään. Inventointikortit ovat kirkkomuseossa käytössä olleita kortteja, jollainen on täytetty jokaisesta museon kokoelmiin kuuluvasta teoksesta. Nykyään samat tiedot tallennetaan sähköiseen tietokantaan. Kortista täytetään seuraavat kohdat:

Esine: Tutkimalla esinettä ja pohtimalla sen käyttötarkoitusta oppilaat päättävät mikä heidän esineensä nimi on.

Alkuperä: Alkuperä tarkoittaa tietoja, jotka kertovat kenelle esine on aikanaan kuulunut. Tiedot selviävät kuhunkin esineeseen liittyvästä asiakirjasta.

Ajoitus: Esineen ulkonäön perusteella arvioidaan minkä ikäinen esine voisi olla.

Mitat: Aarrearkusta löytyvillä mittanauhoilla mitataan esineen koko.

Materiaali ja tekotapa: Katselemalla, haistelemalla ja tunnustelemalla esinettä arvioidaan mistä materiaalista ja millä tekniikalla esine on valmistettu.

Saantiaika: Ajankohta, jolloin esine on saatu museoon. Tämä selviää esineeseen liittyvästä asiakirjasta. Laittakaa rasti kohtaan, joka kertoo onko esine lahjoitus, talletus vai osto.

Lahjoittaja/Tallettaja/Myyjä: Tieto keneltä esine on saatu museoon selviää esineeseen liittyvästä asiakirjasta. Merkitkää myös tieto siitä, onko mahdollisen lahjoittajan tiedot julkisia vai salaisia.

3. Kun oppilaille on käynyt selväksi, mitä tietoja korttiin täytetään, jaetaan kullekin ryhmälle hanskat, jollaisia museotyöntekijät käyttävät käsitellessään esineitä, jotta ne eivät likaannu ja vaurioidu.
4. Tämän jälkeen kaikille annetaan kynä, piirustuslusuista ja valkoinen kangaspussi, josta löytyy tutkimusesine ja siihen liittyvä asiakirja.
5. Tutkimusryhmä perehtyy omaan esineeseensä, asiakirjoihin ja täyttää tiedot inventointikorttiin. Mikäli oppilaille jää aikaa he voivat piirtää kuvan tutkimusesineestään inventointikorttiinsa.
6. Kukin tutkimusryhmä esittelee vuorollaan oman esineensä ja kertoo mitä asioita he ovat inventointikorttiinsa täyttäneet.
7. Ryhmän ohjaaja ja muut oppilaat voivat esittää kysymyksiä tutkimusryhmälle.
8. Kun esineet on käyty läpi, tutustutaan Ikonit, ihmiset ja sota -näyttelyyn ja etsitään yhdessä museon perusnäyttelystä tutkimusesineisiin liittyviä esineitä. Vinkkejä samankaltaisista esineistä löytyy ohjeiden lopussa olevasta taulukosta.

Työskentelyvaihtoehto, jossa tutkimustyö tehdään opettajan johdolla:

1. Opettaja toimii päätutkijana ja nostaa hanskat kädessään arkusta yhden esineen ja siihen liittyvät asiakirjat tutkittavaksi.
2. Opettaja valitsee oppilaista apurin, joka toimii inventointikortin täyttäjänä.
3. Yhdessä keskustellen selvitetään, mikä esine on ja millaisia asioita siihen liittyvistä asiakirjoista selviää. Inventointikortin täyttäjällä kirjaa asiat korttiin. Ohjeet kortin täyttämiseen on kerrottu isommille oppilaille suunnatussa ohjeistuksessa.
4. Kun esineet on käyty läpi, tutustutaan Ikonit, ihmiset ja sota -näyttelyyn ja etsitään yhdessä museon perusnäyttelystä tutkimusesineisiin liittyviä esineitä. Vinkkejä samankaltaisista esineistä löytyy ohjeiden lopussa olevasta taulukosta.

Täytetyt inventointikortit saa viedä koululle mukaan

Esine	Perustiedot tehtäväpakettiin kuuluvasta materiaalista
	<p>Perustiedot tehtäväpakettiin kuuluvasta materiaalista</p> <p>Ikoni on ortodoksiseen jumalanpalveluselämään liittyvä kuva. Ikoneihin on kuvattu Raamatun tapahtumia ja henkilöitä. Ikoni on viestinviejä, puhelin, joka kuljettaa ikonin edessä lausutut rukoukset Jumalan luo.</p> <p>Asiakirjoina ostokuitti, joka kertoo ikonin hankintatavasta ja tietoja ikonimaalauksesta Suomessa.</p> <p><i>Erilaisia ikoneita löytyy sekä Ikonit, ihmiset ja sota – näyttelystä että museon yläkerrasta.</i></p>
	<p>Stikari (luterilaisessa kirkossa alba) on suorahihainen puku, jollaiseen pukeutuvat kaikki jumalanpalveluksen toimittamiseen osallistuvat. Tämä pieni stikari kuuluu alttari-apulaiselle eli ponomarille. Hän on auttaa tuohusten sytyttämisessä ja sammuttamisessa. Ponomarin tehtäviin kuuluu myös huolehtiminen jumalanpalveluspuvuista ja -esineistä. Ortodoksisessa kirkossa on vain miespappeja, sen takia myös pappien avustajat, ovat aina miehiä ja poikia, eivät koskaan naisia eikä tyttöjä.</p> <p>Asiakirjana ilmoitus Valamon kansalaisopiston järjestämistä stikarin ompelukurssista ja ponomarikurssista.</p> <p>HUOM! Oppilaat voivat kokeilla stikaria yllään.</p> <p><i>Alakerran näyttelytiloista löytyy useita stikareita.</i></p>
	<p>Herätyskello palveli rintamalla jatkosodan aikana.</p> <p>Asiakirjana rintamalta saapunut kirje, jossa kerrotaan kellonomistajan kohtalosta. Toisesta kirjeestä selviää kuinka kello päätyi kirkkomuseon kokoelmiin.</p>

Kaksi kankaanpalaa papin puvusta. Ortodoksisen kirkon jumalanpalveluspuvuissa käytetään paljon oikealla kullalla päällystettyä lankaa. Uudemmissa kankaissa kultalanka on saatettu korvata keinotekoisilla materiaaleilla.

Asiakirjana kaksi kirjettä, jotka ohjavat tutkimaan tarkemmin kankaassa käytettyjä materiaaleja.

Silmälasit ovat peräisin sodassa menetetyistä Karjalasta.

Asiakirjana kopio päiväkirjasta, joka valottaa vanhalla kotitalallaan Karjalassa vierailevan kokemuksia ja silmälasien löytymistä. Vuokrasopimus kertoo kuinka silmälasit päätyivät kirkkomuseon kokoelmiin.

Kaulanauha, joka on valmistettu meripihkasta.

Asiakirjana postikortti ja tietoja meripihkasta.

Metalli-ikoni on tyypiltään ns. ennusmerkki-ikoni. Jumalanäiti, Natsyt Maria on kuvattu kädet kohotettuna rukousasentoon. Jumalanäidin syliin kuvattu Kristuslapsi siunaa molemmilla käsillään. **Ikoni** on ortodoksisen jumalanpalveluselämään liittyvä kuva. Ikoneihin on kuvattu Raamatun tapahtumia ja henkilöitä. Ikoni on viestinviejä, puhelin, joka kuljettaa ikonin edessä lausutut rukoukset Jumalan luo.

Asiakirjana lehtileike, jossa kerrotaan ikonin löytymisestä.

Yläkerran näyttelytilojen takakäytävän vitriinistä löytyy useita pieniä metalli-ikoneita.

	<p>Ansioimerkki on 20.6.1935 perustetun Pyhän Karitsan ritarikunnan ansioimerkki. Ritarikunnan suurmestarina toimii ortodoksisen kirkon arkkipiispa.</p> <p>Asiakirjoista selviää lisätietoja ritarikunnista sekä kirje, josta selviää tämän ansioimerkin entinen omistaja.</p> <p><i>Yläkerran huoneen nro 5 vitriinissä on erilaisia kirkollisia ansioimerkkejä. Huoneen nro 6 keskellä olevassa vitriinissä on kolme erilaista panagiaa, jotka ovat myös eräänlaisia arvomerkkejä. Panagia on piispalle kuuluva koru, johon on kuvattu Jumalanäiti (Neitsyt Maria) ja Kristus-lapsi. Vain piispalla on oikeus kantaa tällaista korua.</i></p>
	<p>Pienellä ehtoollispeitteellä peitetään jumalanpalveluksen aikana lautanen, johon on asetettu ehtoollisella tarjottava leipä.</p> <p>Asiakirjana konservointiraportti, josta selviää ehtoollispeitteen alkuperä ja sille tehdyt toimenpiteet.</p> <p><i>Alakerran näyttelytiloista löytyy useita ehtoollispeitteitä. Tähtenmuotoisen pienen ehtoollispeitteen lisäksi käytössä on isompi suorakaiteen muotoinen ehtoollispeite.</i></p>
	<p>Kudottu seinävaate on peräisin luovutetusta Karjalasta.</p> <p>Asiakirjana kopio kalustoluettelosta, johon on kirjattu kaikki kirkkokunnan sotavuosina Karjalasta 1939-1944 evakuoimat esineet.</p>

HUOM!

Osa esineisiin liittyvissä asiakirjoissa mainituista henkilöistä ja paikkakunnista on keksittyjä.